

РЕЦЕНЗІЯ

*ГЕОГРАФІЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА:
НАУКОВИЙ НАПРЯМОК І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА*

Географія світового господарства є «класичною» географічною дисципліною і стабільним напрямком наукових досліджень. Нині цей напрямок зазнає досить помітного розвитку: розвиваються теоретико-методологічні положення (Яценко Б.П.), розширюється коло досліджуваних проблем (Смирнов І.Г.), оскільки об'єктивно змінились підходи до дослідження процесів розвитку світового господарства.

Географія світового господарства базується на економіко-географічних дослідженнях зарубіжних країн, які ніколи не припинялись в Радянському Союзі. Найбільш відомими науковими школами були Московська та Ленінградська, сформовані на базі університетів. Не заглиблюючись у далеку історію розвитку даного напрямку, слід згадати найвідоміші підручники соціалістичного часу, такі як «Экономическая география капиталистических и развивающихся стран» под ред.. В.В.Вольского, изд. МГУ, 1986, а в Україні – тритомне видання «Економічна географія зарубіжних країн», яке охоплювало дослідження господарства соціалістичних, капіталістичних та країн, що розвиваються (автори В.М. Юрківський, Д.М. Стеченко, Б.П.Яценко та інші, Київський державний університет імені Т.Г.Шевченка), яке також вийшло друком у 1980-ті роки. Ці дослідження містили загальну і покомпонентну (населення, промисловість, сільське господарство, транспорт) характеристику зарубіжного світу та більш детальний огляд найбільш розвинених країн за регіонами відповідного економіко-географічного поділу світу. Аналогічний підхід використав В.М.Юрківський у своєму підручнику 2000 р. «Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни», поклавши в основу найпоширеніший географічний підхід до районування світу. І зараз у традиційному напрямку регіональної соціально-економічної географії зарубіжного світу проводяться дослідження, наприклад, у Львівському університеті (роботи М.Книш по Латинській Америці).

На основі економічної і соціальної географії зарубіжних країн в наш час розвинулось географічне країнознавство (Яценко Б.П., Кіптенко В.К., Брайчевський Ю.С.), не в останню чергу економіко-географічні дослідження світового господарства використовуються в дослідженнях світової економіки (С.А.Филипенко – Київська школа; А.П.Голіков – Харківська школа). Так, у навчальному посібнику «Мировое хозяйство и международные экономические отношения» за ред.. проф.. А.П.Голікова, 2003 р., автори значною мірою використали суспільно-географічні підходи при визначенні галузевої та територіальної структури світової економіки, соціально-економічної типології країн світу.

У 2011 р. вийшов друком навчальний посібник «Географія світового господарства (з основами економіки)» за ред. професорів Олійника Я.Б., Смирнова І.Г., підготовлений авторським колективом географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (друге видання – 2014 р.), де був застосований сучасний підхід до дослідження світогосподарської проблематики, який ґрунтується не тільки на міжнародному географічному поділі праці, процесах міжнародної спеціалізації та кооперування, монополізації та транснаціоналізації господарства, які є класичними для географії світового господарства, а й на процесах глобалізації, відкритої економіки та «економіки знань», ринкових теоріях господарювання. Відповідно, класична схема покомпонентного аналізу складових світового господарства (природні ресурси, населення і трудові ресурси, промисловість, сільське господарство і т.д.) була представлена в світлі ринкових теорій і процесів (порівняльних та конкурентних переваг, кластерів тощо), а перелік аналітичних складових був розширений за рахунок дослідження ринку послуг, інформації, туризму, логістики, тобто тих складових, які розвиваються найбільш динамічно.

Практично в такому ж напрямку провели свої дослідження автори навчального посібника «Географія світового господарства» С.П.Кузик, О.І.Мамчур, І.В.Ванда (Львів, 2014). Автори, спираючись на світосистемну концепцію, класичні та новітні підходи в дослідженні світового господарства, визначають глобалізаційні тенденції в його функціонуванні та регіоналізації. Компонентний аналіз в даному випадку спирається на класифікацію видів економічної діяльності в залежності від характеру виробничого процесу: галузі первинної, вторинної, третинної сфер (четвертинні та п'ятинні – для розвинутих країн) та геопросторові підсистеми: географічний, економічний, інформаційний простір. Дане видання містить також значний обсяг дидактичного матеріалу для виконання практичних та семінарських завдань, самостійної роботи студентів. З огляду на сучасні вимоги до організації навчального процесу, які ґрунтуються на Законі України «Про вищу освіту», 2014 р., імплементації стандартів вищої освіти країн ЄС, і передбачають зменшення лекційного навантаження при одночасному збільшенні самостійної роботи студентів з опанування знань, здобуття умінь та навичок задля забезпечення компетенцій, відповідних освітньо-кваліфікаційному рівню, який набувається студентом в процесі навчання, слід відмітити, що запропонована авторами структура навчального посібника найбільш відповідає таким вимогам. Дві третини обсягу навчального посібника займають розробки завдань для самостійної та індивідуальної навчально-дослідницької роботи. Наявний глосарій та список інформаційних джерел також спрямовані на те, щоб студент оволодівав фаховою термінологією, знаннями та практичними навичками аналітичних досліджень з географії світового господарства.

Вбачається, що навчальна література наступного часу має бути такою, яка б поєднувала квінтесенцію теоретико-методологічного та аналітичного матеріалу з матеріалом для самостійної роботи студентів. В умовах інформаційного суспільства, розширеного доступу до статистичної та географічної інформації, частка самостійної роботи студентів не тільки має зростати, а й якісно змінюватись в частині зростання творчих завдань, які мають потребувати не тільки аналітичних, а й прогностичних підходів, застосування різноманітних, в тому числі спеціальних методів дослідження. Таким чином ми наближаємося до такої освітньої моделі, де формування фахових компетенцій, необхідних для вирішення теоретико-прикладних завдань дослідження світогосподарських процесів, виробничих та товарних ринків, регіональних особливостей перебігу господарського розвитку та інших питань, які постають при міжнародній діяльності підприємства чи відомства, територіальної громади, є кінцевим продуктом вищої освіти, спрямованим не тільки на підвищення конкурентоспроможності конкретного фахівця, а й на забезпечення якості людського капіталу країни.

Рецензент:

доктор географічних наук, професор

О.О.Любіцева